Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.07.2017, sen. zn. 29 ICdo 78/2015, ECLI:CZ:NS:2017:29.ICDO.78.2015.1

Číslo: 150/2018

Právní věta:

Osoba, kterou zůstavitel ustanovil závětí k výkonu práva odpovídajícího věcnému břemeni, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic, je v rozsahu tohoto práva dědicem ze závěti (účastníkem dědického řízení).

Pro posouzení, zda zletilý syn zůstavitele, jehož zůstavitel ustanovil závětí pouze k výkonu práva odpovídajícího věcnému břemeni, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic, byl ve smyslu ustanovení § 479 obč. zák. závětí opomenut na svém dědickém podílu ze zákona, je určující poměr hodnoty práva odpovídajícího věcnému břemeni a hodnoty jedné poloviny dědického podílu, jenž by tomuto dědici připadl, kdyby zůstavitel nepořídil závěť.

Odpůrčí žalobou podle insolvenčního zákona může insolvenční správce s úspěchem odporovat dohodě o vypořádání dědictví schválené pravomocným usnesením o dědictví, jestliže dlužník (jako dědic) jejím uzavřením naplnil některou ze skutkových podstat neúčinnosti ve smyslu ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.07.2017

Spisová značka: 29 ICdo 78/2015

Číslo rozhodnutí: 150

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Dědické právo (právo na pozůstalost) (o. z.), Odporovatelnost, Věcná břemena, Závěť

Předpisy: § 240 IZ
§ 242 IZ
§ 40a obč. zák.
§ 479 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud odmítl dovolání žalované v rozsahu, v němž směřovalo proti druhému a třetímu výroku rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 6. 2015, sp. zn. 40 ICm 3956/2013, 104 VSPH 608/2014 (KSPH 40 INS 18606/2013), ve znění usnesení téhož soudu ze dne 19. 8. 2015, sp. zn. 40 ICm

3956/2013, 104 VSPH 608/2014 (KSPH 40 INS 18606/2013), jinak tento rozsudek změnil tak, že se rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 5. 8. 2014, sp. zn. 40 ICm 3956/2013, potvrzuje.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 5. 8. 2014, č. j. 40 ICm 3956/2013-45, Krajský soud v Praze (dále jen „insolvenční soud“):

> [1] Zamítl žalobu, kterou se žalobce, jako insolvenční správce dlužníka P. Č., domáhal vůči žalované E. Č. určení, že vůči věřitelům je neúčinné dlužníkovo opomenutí spočívající v tom, že se nedovolal relativní neplatnosti závěti zůstavitele V. Č., zemřelého dne 15. 10. 2011, v důsledku čehož dlužník nenabyl jednu polovinu svého zákonného dílu, tedy jednu čtvrtinu dědictví spočívající ve vyjmenovaných věcech (bod I. výroku).
>
> [2] Uložil žalobci zaplatit žalované na náhradě nákladů řízení do 3 dnů od právní moci rozsudku částku 16 456 Kč, včetně 21% daně z přidané hodnoty (bod II. výroku).

2. Insolvenční soud – vycházeje z ustanovení § 239 a § 242 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), a z ustanovení § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“) – dospěl po provedeném dokazování k těmto závěrům:

> [1] Závěť zůstavitele ze dne 17. 9. 2010 (včetně té části, kterou zůstavitel zřídil věcné břemeno ve prospěch dlužníka a jeho manželky) je platná, stejně jako dohoda dědiců, kterou se dědic L. Č. vzdal svého dědického podílu ve prospěch žalované [není dán rozpor se zákonem ani s dobrými mravy].
>
> [2] Předmětným opomenutím dlužník nezkrátil své věřitele, neboť zákonná hodnota dědictví byla stanovena částkou 3 251 550 Kč, přičemž (dědický) podíl dlužníka by činil 812 887,50 Kč. Hodnota věcného břemene činí pro dlužníka 960 000 Kč, což překračuje hodnotu zákonného (dědického) podílu, jenž by připadl dlužníku. Řečené platí bez zřetele k tomu, že v době úmrtí zůstavitele dlužník již byl v úpadku, neboť měl více věřitelů s pohledávkami po lhůtě splatnosti po dobu delší než 30 dnů.

3. K odvolání žalobce Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 8. 6. 2015, č. j. 40 ICm 3956/2013, 104 VSPH 608/2014-70 (KSPH 40 INS 18606/2013), ve znění usnesení téhož soudu ze dne 19. 8. 2015, č. j. 40 ICm 3956/2013, 104 VSPH 608/2014-79 (KSPH 40 INS 18606/2013):

> [1] Změnil rozsudek insolvenčního soudu tak, že žalobě vyhověl (první výrok).
>
> [2] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (druhý výrok).
>
> [3] Uložil žalované zaplatit České republice na účet insolvenčního soudu do 3 dnů od právní moci rozsudku na soudních poplatcích částku 4 000 Kč (třetí výrok).

4. Odvolací soud – vycházeje především z ustanovení § 235 odst. 1 a § 240 insolvenčního zákona – dospěl po přezkoumání rozsudku insolvenčního soudu k těmto závěrům:

> [1] Předmětná incidenční žaloba [odpůrčí žaloba dle § 159 odst. 1 písm. d/ insolvenčního zákona] podaná dne 21. 11. 2013 je včasná (§ 239 odst. 3 insolvenčního zákona).
>
> [2] Neúčinnost právního úkonu lze vyslovit jen u úkonu, který je platný (§ 236 insolvenčního

zákona), přičemž za právní úkon se ve smyslu § 235 odst. 1 insolvenčního zákona považuje též dlužníkovo opomenutí. Toto vymezení právního úkonu dlužníka se vztahuje i na právní úkony dlužníka uvedené v § 240 až § 242 insolvenčního zákona, tj. i na takové, které dlužník učinil před zahájením insolvenčního řízení, a to v době stanovené v § 240 odst. 3, § 241 odst. 4 a § 242 odst. 3 insolvenčního zákona.

[3] Podle ustanovení § 235 až § 243 insolvenčního zákona lze odporovat jen těm právním úkonům dlužníka, jež jsou taxativně vypočteny v ustanoveních § 240 až § 242 insolvenčního zákona [rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011, uveřejněný pod č. 60/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 60/2014“); rozsudek je – stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže a vydaná v době od 1. 1. 2001 – dostupný i na webových stránkách Nejvyššího soudu].

[4] Opomenutí dlužníka, coby právní úkon dlužníka, je nutno podřadit některému z ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona. Předmětné opomenutí dlužníka (nedovolání se relativní neplatnosti závěti dle § 479 a § 40a obč. zák.) lze podřadit pod skutkovou podstatu neúčinnosti právního úkonu bez přiměřeného protiplnění dle § 240 odst. 1 insolvenčního zákona. V dané věci dlužník neobdržel přiměřené protiplnění ve srovnání s hodnotou majetku, kterého se vzdal v důsledku svého opomenutí dovolat se relativní neplatnosti závěti; jeho právo z věcného břemene nemůže již ze své povahy být dostatečným ekvivalentem práva vlastnického, tj. práva „předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a nakládat s ním“ (§ 123 obč. zák.).

[5] Dlužník sice na základě věcného břemene získal právo doživotně užívat dle vymezených podmínek nemovitost, včetně jejího příslušenství, právo v určité míře užívat věci movité a nemovité, jichž by se jako dědic stal spoluvlastníkem, by však získal i jako spoluvlastník (§ 136 odst. 1 a § 137 odst. 1 obč. zák.) v míře odpovídající jeho spoluvlastnickému podílu. Navíc by získal zpeněžitelný majetek, jímž není právo z věcného břemene. V tomto směru je správná úvaha žalobce, že ve smyslu § 235 odst. 1 insolvenčního zákona byli opomenutím dlužníka zkráceni věřitelé (kdyby opomenutí nebylo, měl by dlužník zpeněžitelný majetek, z nějž by se mohli uspokojit věřitelé). V rámci této právní úvahy je pak již nepodstatné, jakou vyčíslitelnou hodnotu v penězích by mělo věcné břemeno (je nepodstatné, zda by tato hodnota byla vyšší než tržní hodnota dědického podílu dlužníka).

[6] Odvolací soud uzavírá, že právo dlužníka z věcného břemene není odpovídajícím ekvivalentem spoluvlastnického práva, jehož by se dlužníku dostalo v rámci dědictví jako neopominutelnému dědici. Opomenutí dlužníka dle § 240 odst. 1 insolvenčního zákona je právním úkonem bez přiměřeného protiplnění a jde o neúčinný právní úkon. Je splněna i podmínka dle § 240 odst. 3 insolvenčního zákona [dlužník opomenul dovolat se relativní neplatnosti závěti v době 3 let před zahájením insolvenčního řízení (před 2. 7. 2013)].

[7] Odvolací soud se ztotožnil se závěrem insolvenčního soudu, že v době probíhajícího dědického řízení (zůstavitel zemřel dne 15. 10. 2011) byl dlužník v úpadku (měl více věřitelů s pohledávkami po lhůtě splatnosti po dobu delší 30 dnů a nebyl schopen plnit své závazky, když je neplnil po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti). Přitom není dána žádná z výjimek uvedených v § 240 odst. 4 insolvenčního zákona.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti rozsudku odvolacího soudu (a to výslovně proti všem jeho výrokům) podala žalovaná dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení

otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, namítajíc, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požadujíc, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil tak, že rozsudek insolvenčního soudu se potvrdí.

6. Dovolatelka vytýká odvolacímu soudu nesprávnost závěru, že předmětné opomenutí lze podřadit skutkové podstatě neúčinného právního úkonu bez přiměřeného protiplnění (§ 240 insolvenčního zákona). K tomu s poukazem na skutkové reálie dané věci zdůrazňuje, že hodnota věcného břemene, jež zůstavitel zřídil na nemovitosti ve prospěch dlužníka (960 000 Kč), činí cca 29 % z celkové hodnoty dědictví (3 251 550 Kč). S přihlédnutím k ustanovení § 479 obč. zák. tedy rozdělení dědictví nelze nic vytknout.

7. Úvahu odvolacího soudu, že právo užívat v určité míře movité a nemovité věci by dlužník získal (jako dědic) poté, co by se stal jejich spoluvlastníkem, má dovolatelka za zavádějící. Zřízením věcného břemene totiž dlužník získal mnohem více prostor k užívání, než by odpovídalo jeho případnému spoluvlastnickému podílu (ve výši jedné osminy vzhledem k celku). Rozhodnutí odvolacího soudu jde proti smyslu ustanovení § 479 obč. zák. Zřízením věcného břemene „doživotního výhradního a bezplatného užívání nemovitosti“ vznikl prospěch osobě z něho oprávněné (dlužníku) a dovolatelka, která se stala vlastnicí „služebné“ nemovitosti, je povinna věcné břemeno trpět, takže s jeho výkonem nemá spojeny žádné výhody.

8. Dovolání proti výroku o nákladech řízení a o soudním poplatku souvisí s nesprávností prvního výroku napadeného rozhodnutí.

9. Žalobce ve vyjádření navrhuje dovolání odmítnout (pro nevymezení konkrétní právní otázky, již by měl řešit dovolací soud), popřípadě zamítnout pro věcnou nesprávnost v něm obsažené argumentace. K tomu žalobce poukazuje na to, že věcné břemeno nebylo zřízeno závětí, ale samostatnou smlouvou, kterou uzavřela dovolatelka jako jediná vlastnice nemovitosti nabyté děděním s dlužníkem jako oprávněným z věcného břemene. Z logiky věci tedy vzniklo až poté, co dovolatelka nabyla celé dědictví. Pro účely posouzení neúčinnosti dlužníkova právního jednání jsou rozhodující pouze ta aktiva, která byla projednána v dědickém řízení a která dlužník mohl nabýt v důsledku smrti zůstavitele (věcné břemeno doživotního užívání k těmto aktivům nepatří).

III.
Přípustnost dovolání

10. S přihlédnutím k době vydání napadeného rozhodnutí je pro dovolací řízení rozhodný občanský soudní řád ve znění účinném od 1. 1. 2014 (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2014, sen. zn. 29 ICdo 33/2014, uveřejněné pod č. 92/2014 Sb. rozh. obč.).

11. Nejvyšší soud se nejprve zabýval přípustností dovolání v dané věci.

12. Dovolání nesměřuje proti žádnému z usnesení vypočtených v § 238a o. s. ř., takže zbývá určit, zda je přípustné podle § 237 o. s. ř.

13. Podle ustanovení § 237 o. s. ř. pak platí, že není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

1/ K přípustnosti dovolání proti druhému výroku napadeného rozhodnutí (o nákladech řízení).

Dle ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř. je obligatorní náležitostí dovolání požadavek, aby dovolatel v dovolání uvedl, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Může-li být dovolání přípustné jen podle § 237 o. s. ř., je dovolatel povinen v dovolání vymezit, které z tam uvedených hledisek považuje za splněné, přičemž k projednání dovolání nepostačuje pouhá citace textu ustanovení § 237 o. s. ř. (či jeho části).

K vymezení přípustnosti dovolání srov. především usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, uveřejněné pod č. 4/2014 Sb. rozh. obč.. Srov. ostatně též usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2014, sp. zn. I. ÚS 3524/13, ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. IV. ÚS 3982/13, ze dne 17. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 695/14, a ze dne 24.6. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1407/14 (dostupná na webových stránkách Ústavního soudu).

Údaj o tom, v čem dovolatelka spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ve vztahu ke druhému výroku napadeného rozhodnutí, se z dovolání (posuzováno podle jeho obsahu) nepodává. Nejvyšší soud proto potud dovolání odmítl podle ustanovení § 243c odst. 1 věty první o. s. ř. jako neprojednatelné.

2/ K přípustnosti dovolání proti třetímu výroku napadeného rozhodnutí (o soudním poplatku).

Důvod odmítnout dovolání (dle § 243c odst. 1 a 2 o. s. ř.) proti třetímu výroku napadeného rozhodnutí (o soudním poplatku) je dán již proto, že tímto výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč (§ 238 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.), aniž by šlo o případ, kdy je užití tohoto limitu vyloučeno.

3/ K přípustnosti dovolání proti prvnímu výroku napadeného rozhodnutí (o věci samé).

Potud je dovolání přípustné dle § 237 o. s. ř., když pro první výrok neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř. a v otázce, zda opomenutí dlužníka spočívající v tom, že se nedovolal neplatnosti závěti, bylo právním úkonem bez přiměřeného protiplnění ve smyslu § 240 insolvenčního zákona, jde o věc dovolacím soudem neřešenou.

IV.
Důvodnost dovolání

14. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

15. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

16. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

17. Pro právní posouzení věci jsou rozhodující především tato skutková zjištění (z nichž vyšly oba soudy):

> [1] Notářským zápisem ze dne 17. 9. 2010, sp. zn. NZ 240/2010, N 263/2010, sepsaným notářem JUDr. V. M., pořídil zůstavitel závěť, kterou pořídil o svém majetku tak, že:
>
> 1. Dědicem veškerých svých nemovitých věcí [zejména pak jedné ideální poloviny

označeného rodinného domku (dále též jen „nemovitost“ nebo „rodinný domek“)] ustanovuje svého vnuka L. Č.

2. Dědičkou veškerých movitých věcí, peněz, úspor, včetně eventuálních pohledávek, akcií apod. ustanovuje svou manželku E. Č.

3. Svému (jedinému) synovi P. Č. a snaše I. Č. „zřizuje“ formou věcného břemene bezplatné doživotní společné právo užívání jednoho bytu v patře rodinného domku.

[2] Zůstavitel zemřel 15. 10. 2011 a dědické řízení bylo vedeno u Okresního soudu Praha – západ (dále jen „dědický soud“) pod sp. zn. 20 D 973/2011.

[3] Podle usnesení dědického soudu ze dne 31. 12. 2012, sp. zn. 20 D 973/2011, se po zůstaviteli dědilo ze závěti a jako dědicové byli povoláni vnuk zůstavitele L. Č. a manželka zůstavitele E. Č. Jako oprávnění z věcného břemene byli povoláni syn zůstavitele P. Č. a snacha zůstavitele I. Č. Syn zůstavitele P. Č., jenž je neopomenutelným dědicem, se nedovolal relativní neplatnosti závěti. Čistou hodnotu dědictví určil dědický soud částkou 3 251 550 Kč. V průběhu dědického řízení uzavřeli dědici (L. Č. a E. Č.) dohodu o vypořádání dědictví, kterou dědický soud schválil, a podle které:

1. Veškerý zůstavitelův majetek, včetně jedné ideální poloviny rodinného domku, přejímá do svého vlastnictví E. Č., proti tomu, že uhradí dluhy dědictví tvořené náklady pohřbu ve výši 13 940 Kč.

2. Vnuk zůstavitele L. Č. nežádá z dědictví ničeho, ani výplatu svého dědického podílu.

3. Manželka zůstavitele E. Č. coby nyní jediná vlastnice rodinného domku zřizuje pro syna zůstavitele P. Č. a snachu zůstavitele I. Č. věcné břemeno, právo doživotního bezplatného užívání, sestávající z výhradního užívání bytu v prvním patře rodinného domku a spoluužívání veškerého domovního příslušenství a zahrady a P. Č. a I. Č. tato práva a povinnosti plynoucí z tohoto věcného břemene přijímají.

[4] Na základě usnesení dědického soudu ze dne 31. 12. 2012 bylo zřízeno věcné břemeno užívání bytu v rodinném domku (ve prospěch P. Č. a I. Č.).

[5] Podle znaleckého posudku znalce Ing. L. H. ze dne 19. 1. 2014 činí stupeň omezení vlastnických práv k nemovitosti věcným břemenem spočívajícím v právu doživotního bezplatného užívání bytu v rodinném domku 40 %, takže při ročním užitku z věcného břemene, jež by zatěžovalo celou nemovitost, ve výši 480 000 Kč odpovídá ročnímu užitku ze zřízeného věcného břemene částka 192 000 Kč. Věcnému břemenu na dožití oprávněné osoby odpovídá užitek ze zřízeného věcného břemene za dobu 10 let (1 920 000 Kč) a hodnota jedné ideální poloviny věcného břemene tak činí 960 000 Kč.

[6] V insolvenčním řízení zahájeném 2. 7. 2013 insolvenčním návrhem dlužníka insolvenční soud usnesením ze dne 15. 8. 2013, č. j. KSPH 40 INS 18606/2013-A-10, mimo jiné:

1. Zjistil úpadek dlužníka (bod I. výroku).

2. Prohlásil konkurs na majetek dlužníka (bod II. výroku).

3. Insolvenčním správcem dlužníka ustanovil žalobce (bod III. výroku).

[7] Do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka přihlásili své pohledávky splatné v

letech 2008 až 2013 (a v insolvenčním řízení následně zjištěné) mimo jiné tito věřitelé:

1. Česká spořitelna, a. s., Vienna Insurance Group, s pohledávkou ve výši 318 818,75 Kč, přiznanou směnečným platebním rozkazem Krajského soudu v Praze ze dne 10. 10. 2008, sp. zn. 61 Sm 372/2008.

2. Česká podnikatelská pojišťovna, a. s., s pohledávkou ve výši 11 673 Kč, přiznanou rozsudkem Okresního soudu Praha – západ, č. j. 21 EC 491/2009-14.

3. GE Money Auto, s. r. o., s pohledávkou ve výši 59 548,70 Kč, přiznanou rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 24. 11. 2010, č. j. 73 EC 2701/2009-52, a s pohledávkou ve výši 38 686,21 Kč, přiznanou rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 z dne 8. 3. 2011, č. j. 16 EC 167/2010-38.

4. Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky s pohledávkou ve výši 408 584 Kč.

18. Podle ustanovení § 40a obč. zák., jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení § 49a, § 140, § 145 odst. 2, § 479, § 589, § 701 odst. 1, § 775 a § 852b odst. 2 a 3, považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá. Neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil. Totéž platí, nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje dohoda účastníků (§ 40). Je-li právní úkon v rozporu s obecně závazným právním předpisem o cenách, je neplatný pouze v rozsahu, ve kterém odporuje tomuto předpisu, jestliže se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti dovolá.

Z ustanovení § 151o odst. 1 obč. zák. se podává, že věcná břemena vznikají písemnou smlouvou, na základě závěti ve spojení s výsledky řízení o dědictví, schválenou dohodou dědiců, rozhodnutím příslušného orgánu nebo ze zákona. Právo odpovídající věcnému břemenu lze nabýt také výkonem práva (vydržením); ustanovení § 134 zde platí obdobně. K nabytí práva odpovídajícího věcným břemenům je nutný vklad do katastru nemovitostí.

Dle ustanovení § 473 odst. 1 obč. zák. v první skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel nebo partner, každý z nich stejným dílem.

Ustanovení § 477 odst. 1 obč. zák. pak určuje, že v závěti zůstavitel ustanoví dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, která jim mají připadnout. Nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné.

Podle ustanovení § 479 obč. zák. nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.

Z ustanovení § 482 obč. zák. se dále podává, že je-li více dědiců, vypořádají se u soudu mezi sebou o dědictví dohodou (odstavec 1). Neodporuje-li dohoda zákonu nebo dobrým mravům, soud ji schválí (odstavec 2).

Dle ustanovení § 485 obč. zák., zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědictví nabyl, vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice (odstavec 1). Nepravý dědic má právo, aby mu oprávněný dědic nahradil náklady, které na majetek z dědictví vynaložil; rovněž mu náležejí užitky z dědictví. Jestliže však věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný, má právo jen na náhradu nutných nákladů a je povinen oprávněnému dědici kromě dědictví vydat i jeho užitky (odstavec 2).

19. V této podobě (pro věc rozhodné se zřetelem k ustanovení § 3069 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku) platila citovaná ustanovení občanského zákoníku jak v době pořízení závěti (17. 9. 2010), tak v době smrti zůstavitele (15. 10. 2011) a do 1. 1. 2014, kdy byl dosavadní občanský zákoník zrušen, nedoznala změn.

20. Podle ustanovení § 235 odst. 1 insolvenčního zákona neúčinnými jsou právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Za právní úkon se považuje též dlužníkovo opomenutí.

Dle ustanovení § 236 insolvenčního zákona neúčinností právního úkonu není dotčena jeho platnost; v insolvenčním řízení však dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů náleží do majetkové podstaty (odstavec 1). Není-li možné vydat do majetkové podstaty původní dlužníkovo plnění z neúčinného právního úkonu, musí být poskytnuta rovnocenná náhrada (odstavec 2).

Z ustanovení § 237 odst. 1 insolvenčního zákona se podává, že povinnost vydat do majetkové podstaty dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů mají osoby, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch.

Podle ustanovení § 240 insolvenčního zákona právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí právní úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník (odstavec 1). Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že právní úkon bez přiměřeného protiplnění učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku (odstavec 2). Právnímu úkonu bez přiměřeného protiplnění lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby (odstavec 3).

21. V této podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení insolvenčního zákona již v době zahájení insolvenčního řízení na majetek dlužníka (2. 7. 2013) a později nedoznala změn.

22. Judikatura obecných soudů je ve vztahu k dědickému právu ustálena v těchto závěrech:

> [1] Nepravý dědic (tj. osoba, která podle rozhodnutí o dědictví nabyla majetek zůstavitele, ačkoliv podle dědického práva jej neměla nabýt buď vůbec, nebo v takovém rozsahu, v jakém jej nabyla) je povinen vydat oprávněnému dědici majetek, který po zůstaviteli neoprávněně získal; není-li to možné, musí za majetek poskytnout peněžitou náhradu (srov. § 485 odst. 1 obč. zák.) [rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2007, sp. zn. 21 Cdo 980/2007, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 4, ročník 2008, pod č. 46, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4902/2009].
>
> [2] Jestliže se dědic neznámý, případně dědic neznámého pobytu, v důsledku postupu ve smyslu ustanovení § 468 obč. zák. neúčastnil původního dědického řízení, nepromlčí se právo tohoto dědice (je-li potomkem zůstavitele) dovolat se podle ustanovení § 479 obč. zák. neplatnosti závěti zůstavitele, dokud neuplyne rok po tom, kdy se o svém v úvahu přicházejícím dědickém právu dozvěděl. Tento závěr nic nemění na promlčitelnosti práva oprávněného dědice na vydání dědictví; s tříletou promlčecí dobou, jejíž počátek se pojí s právní mocí usnesení o dědictví (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2009, sp. zn. 21 Cdo 2559/2008, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, č. 7, ročník 2010, pod č. 105).

[3] Právo na vydání dědictví podle § 485 obč. zák. však nemá ten, kdo se účastnil původního řízení o dědictví, byť by i byl zkrácen na svém dědickém právu; nápravy se totiž tato osoba, na rozdíl od v původním dědickém řízení opomenutého dědice, může domáhat cestou řádných, případně mimořádných opravných prostředků (odvolání, dovolání, žaloba na obnovu řízení, žaloba pro zmatečnost) [rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 26. 10. 1983, sp. zn. 10 Co 321/83, uveřejněný pod č. 44/1986 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 44/1986“), rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 980/2007, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4902/2009].

[4] Zřízení věcného břemena na základě závěti nelze považovat za podmínku ve smyslu ustanovení § 478 obč. zák.; jde o ustanovení dědice k výkonu práva odpovídajícího věcnému břemenu, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic (srov. rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91).

[5] Věřitel může s úspěchem odporovat dohodě o vypořádání dědictví schválené pravomocným usnesením o dědictví, kterou dlužník (jako dědic) uzavřel v úmyslu zkrátit své věřitele, jsou-li pro vyslovení odporovatelnosti splněny všechny předpoklady uvedené v ustanovení § 42a obč. zák. Vyhověním odpůrčí žalobě získá věřitel právo uspokojit svou pohledávku z majetku, který nabyl na základě vůči němu právně neúčinné dohody o vypořádání dědictví někdo jiný než povinný dlužník [rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4369/2010, uveřejněný pod č. 103/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 103/2012“), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2013, sp. zn. 21 Cdo 662/2012, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, č. 5, ročník 2014, pod č. 50, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2014, sp. zn. 21 Cdo 3400/2013, uveřejněný pod č. 87/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 87/2014“)].

[6] Tříletá lhůta, v níž je možné podle ustanovení § 42a obč. zák. odporovat dlužníkově dohodě o vypořádání dědictví, běží ode dne právní moci usnesení vydaného v řízení o dědictví, kterým byla tato dohoda o vypořádání dědictví schválena (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 662/2012).

23. V takto ustavených judikatorních poměrech budiž pro poměry dané věci především řečeno, že:

[1] Opomenutí neopomenutelného dědice dovolat se relativní neplatnosti závěti (dále jen „opomenutí“) je nepochybně právním úkonem a jako takové je (obecně vzato) způsobilým předmětem odpůrčí žaloby ve smyslu § 235 odst. 1 insolvenčního zákona; to platí bez zřetele k tomu, zda takové opomenutí lze definovat jako právní úkon bez přiměřeného protiplnění (§ 240 insolvenčního zákona).

[2] Úspěch odpůrčí žaloby (určení, že opomenutí je neúčinné) však nepřináší majetkové podstatě dlužníka žádný majetkový prospěch. To, že opomenutí dlužníka – neopomenutelného dědice je neúčinné (že se k němu v insolvenčním řízení nepřihlíží), totiž samo o sobě nezpůsobuje neplatnost závěti; k tomu je stále (i po vyslovení neúčinnosti opomenutí) zapotřebí dovolat se relativní neplatnosti závěti vůči ostatním (všem) účastníkům tohoto právního úkonu [srov. *mutatis mutandis* rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2007, sp. zn. 21 Cdo 948/2006, uveřejněný pod č. 97/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 97/2007“)].

[3] Ani tam, kde by bylo doloženo, že k tomu oprávněná osoba se dovolala relativní neplatnosti závěti (což je v intencích R 97/2007 možné i mimosoudní cestou), však úspěch odpůrčí žaloby (určení, že opomenutí je neúčinné) nezakládá právo insolvenčního správce [coby osoby, jež se prohlášením konkursu stala osobou s dispozičním oprávněním místo dlužníka –

neopomenutelného dědice (§ 229 odst. 3 písm. c/, § 246 odst. 1 insolvenčního zákona)] domáhat se vydání dědictví podle § 485 obč. zák. po žalované. Dlužník (byť by i byl zkrácen na svém dědickém právu coby neopomenutelný dědic) se totiž účastnil dědického řízení (na rozdíl od osob uvedených v § 468 obč. zák.); srov. opět R 44/1986, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 980/2007 a usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4902/2009.

[4] Dlužník, jenž byl coby jediný syn zůstavitele neopomenutelným dědicem ze zákona v první dědické skupině (společně se žalovanou jako manželkou zůstavitele) [srov. § 473 odst. 1 obč. zák. ve spojení s § 479 obč. zák.], byl v situaci, kdy zůstavitel pořídil závěť, také závětním dědicem (§ 477 odst. 1 obč. zák.). Osoba, kterou zůstavitel ustanovil závětí k výkonu práva odpovídajícího věcnému břemeni, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic, je (totiž) v rozsahu tohoto práva dědicem ze závěti (a jako taková též účastníkem dědického řízení) [srov. opět rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Cz 56/91]. Shodně se k této otázce vyslovuje literatura (srov. dílo: Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2008, str. 924-925) i starší judikatura (srov. Zhodnocení rozhodování soudů a státních notářství s uplatňováním ustanovení novelizovaných v roku 1982, projednané občanskoprávním kolegiem bývalého Nejvyššího soudu SSR ze dne 22. května 1985, Cpj 13/85, uveřejněné pod č. 50/1985 Sb. rozh. obč., str. 270).

[5] Jako dědic ustanovený předmětnou závětí k výkonu práva odpovídajícího věcnému břemeni (zatěžujícímu rodinný domek) se dlužník dědického řízení též účastnil, což dokládá obsah dědickým soudem schválené dohody (dědiců) o vypořádání dědictví. Podle ní dlužník spolu s manželkou (I. Č.) přijal od manželky zůstavitele (E. Č.) coby nyní jediné vlastnice rodinného domku práva a povinnosti plynoucí z věcného břemene, které jim zřídila. Nepřiléhavý je v daných souvislostech poukaz žalobce na to, že věcné břemeno nebylo zřízeno závětí, ale samostatnou smlouvou, kterou uzavřela dovolatelka jako jediná vlastnice nemovitosti nabyté děděním s dlužníkem jako oprávněným z věcného břemene, a „z logiky věci“ tedy vzniklo až poté, co dovolatelka nabyla celé dědictví. Ve skutečnosti šlo (jak plyne ze zjištění týkajících se usnesení dědického soudu z 31. 12. 2012) o dohodu (závětních) dědiců o vypořádání dědictví, schválenou dědickým soudem (§ 482 obč. zák.), nikoli o dohodu uzavíranou (až) poté, co dovolatelka nabyla celé dědictví.

[6] S přihlédnutím k tomu, že dědictví po zůstaviteli bylo vypořádáno (ve smyslu ustanovení § 482 obč. zák.) dědickým soudem schválenou dohodou závětních dědiců (včetně dlužníka), by určení, že opomenutí je neúčinné, mohlo mít (v případě, že by se k tomu oprávněná osoba též dovolala relativní neplatnosti závěti) vliv na rozsah majetkové podstaty dlužníka, jen kdyby byla současně vyslovena neúčinnost dědickým soudem schválené dohody dědiců o vypořádání dědictví. Není totiž pochyb o tom, že taková dohoda (byť pravomocně schválená dědickým soudem) může být předmětem odpůrčí žaloby podle insolvenčního zákona, stejně jako mohla být předmětem odpůrčí žaloby podle § 42a obč. zák. Jinak řečeno, odpůrčí žalobou podle insolvenčního zákona může insolvenční správce s úspěchem odporovat dohodě o vypořádání dědictví schválené pravomocným usnesením o dědictví, jestliže dlužník (jako dědic) jejím uzavřením naplnil některou ze skutkových podstat neúčinnosti ve smyslu ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona. Tím, že by insolvenční soud vyhověl odpůrčí žalobě, jejímž předmětem byla (i) dědickým soudem schválená dohoda dědiců o dědictví, by insolvenční správce získal právo domáhat se toho, aby do majetkové podstaty byl vydán majetek (nebo náhrada za něj), který nabyl na základě neúčinné dohody o vypořádání dědictví někdo jiný než (insolvenční) dlužník (srov. opět R 103/2012 a R 87/2014).

[7] Pro posouzení důvodnosti nároku uplatněného odpůrčí žalobou je významné také to, zda předmětná závěť vskutku mohla být účinně zpochybněna tím, že by se dlužník dovolal její

relativní neplatnosti (s poukazem na ustanovení § 479 obč. zák.), tedy to, zda dlužník byl (coby jediný syn zůstavitele) závětí vskutku opomenut na svém dědickém podílu. Judikatura Nejvyššího soudu je ustálena v závěru, že při určení výše dědického podílu dědice neopomenutelného podle ustanovení § 479 obč. zák. se vychází z počtu dědiců, kteří tvořili v době smrti zůstavitele první dědickou skupinu (§ 473 obč. zák.) a kterým by dědictví připadlo, kdyby zůstavitel nepořídil závěť; to platí i tehdy, odmítnou-li dědictví, nepřihlíží-li se k nim vzhledem k neznámému místu jejich pobytu, jsou-li dědici nezpůsobilí, byli-li (platně) vyděděni nebo postupuje-li soud v řízení o dědictví bez zřetele na tyto dědice (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010, uveřejněné pod č. 19/2013 Sb. rozh. obč.).

[8] Pro posouzení, zda zletilý syn zůstavitele, jehož zůstavitel ustanovil závětí pouze k výkonu práva odpovídajícího věcnému břemeni, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic, byl ve smyslu ustanovení § 479 obč. zák. závětí opomenut na svém dědickém podílu ze zákona, je určující poměr hodnoty práva odpovídajícího věcnému břemeni a hodnoty jedné poloviny dědického podílu, jenž by tomuto dědici připadl, kdyby zůstavitel nepořídil závěť. V daném případě tvořili v době smrti zůstavitele první dědickou skupinu žalovaná (coby manželka zůstavitele) a dlužník (coby jediný syn zůstavitele). Podle dovoláním nezpochybněného zjištění obou soudů činila čistá hodnota dědictví částku 3 251 550 Kč. V souladu s ustanovením § 479 obč. zák. byl dlužník coby zletilý potomek zůstavitele neopomenutelným dědicem v rozsahu jedné poloviny jeho dědického podílu ze zákona, čemuž odpovídá dědictví v hodnotě 812 887,50 Kč. Jako závětnímu dědici připadlo dlužníku dědictví v hodnotě 960 000 Kč (tato částka odpovídá hodnotě jedné ideální poloviny práva odpovídajícího věcnému břemenu zřízeného závětí dlužníku a jeho manželce a oceněného částkou 1 920 000 Kč). Jinak řečeno, hodnota dědictví, jež měla dlužníku připadnout podle závěti (a jež mu na základě dohody dědiců i připadla), je vyšší než hodnota jedné poloviny jeho dědického podílu ze zákona. Odvolací soud pochybil právě v tom, že právo odpovídající věcnému břemeni (jež má váznout na rodinném domku), k jehož výkonu zůstavitel dlužníka (a jeho manželku) závětí ustanovil, nepovažoval (nesprávně) za hodnotu, kterou dlužník nabyl děděním (ze závěti). Srov. k tomu opět rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Cz 56/91. Dlužník tedy není (a nebyl) nositelem práva dovolat se relativní neplatnosti závěti, jelikož není opomenutým dědicem ve smyslu § 479 obč. zák. (závěť není z tvrzeného důvodu neplatná). Neměl-li dlužník právo dovolat se relativní neplatnosti závěti ve smyslu § 40a obč. zák., ve spojení s § 479 obč. zák., pak zde nebylo (není) ani „opomenutí dlužníka“, jehož neúčinnost by mohla být vyslovena na základě podané odpůrčí žaloby.

24. Odvolací soud tedy ve věci rozhodl nesprávně. Vzhledem k tomu, že dosavadní výsledky řízení ukazují, že je možné o věci rozhodnout, Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil (§ 243d písm. b/ o. s. ř.) v tom duchu, že rozsudek insolvenčního soudu se potvrzuje. To platí včetně výroku o nákladech řízení, jejichž specifikace v rozsudku insolvenčního soudu odpovídá obsahu spisu, přičemž mimosmluvní odměna ve výši 3 100 Kč za jeden úkon právní služby vychází (správně) z toho, že incidenční spor o odpůrčí žalobě (o určení neúčinnosti právního úkonu dlužníka) je ve smyslu ustanovení § 9 odst. 4 písm. c) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), v rozhodném znění, sporem ve věcech rozhodovaných v insolvenčním nebo obdobném řízení, u kterého se považuje za tarifní hodnotu částka 50 000 Kč (srov. dále § 7 bod 5. advokátního tarifu).